

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
Oddelek za sociologijo

Avtorica: Laura Golčar
Mentorica: red. prof. dr. Vlasta Zabukovec

SOCIALNA INTEGRACIJA GLUHIH
Seminarska naloga

Predmet: Osnove psihologije

Ljubljana, maj 2014

POVZETEK

Seminarska naloga govori o neverbalni komunikaciji gluhih, ter njihovega vključevanja v družbo od vrtca naprej. Predstavlja življenjsko pa tudi izobraževalno pot gluhih ljudi, kako jim je življenje zaradi okvare sluha težje ter kako le to vpliva na njihovo življenjsko pot.

Gluhe osebe so invalidi s socialnimi posledicami, ki so potrebne sistemske širše družbene skrbi. Predvsem v permanentnem izobraževanju, v njim prilagojenih tematikah in metodah.

Večina ljudi se v vsakdanjem življenju nima možnosti srečevati s problematiko oseb z motnjami sluha. Gluhih je relativno malo, v Sloveniji približno 5870, ker pa invalidnost ni navzven vidna, se ne zavedamo, da ljudje z okvaro sluha tudi živijo med nami. V nalogi bom razložila, s kakšno problematiko se srečujejo gluhi ljudje, ko se želijo neodvisno vključiti v svet slišočih.

Socialna integracija je ključnega pomena. Ljudje imamo težnjo po druženju ter pripadnosti. Nekateri ljudje s posebnimi potrebami pri tem niso najbolj spretni in potrebujejo zunanjo pomoč. Po mojem mnenju imajo pri tem največ težav učenci s primanjkljaji na senzornem in govornem področju.

Gluhe osebe so prehodile dolgo pot do priznanja znakovnega jezika kot naravnega jezika s stran širše družbene skupnosti. V svetovnem merilu je to storila Svetovna federacija gluhih v sedemdesetih letih, v Sloveniji pa je do uradnega priznanja prišlo leta 2002.

Vključevanje mladih ter ostarelih gluhih ljudi v mrežo institucionalnega varstva in v mrežo organiziranih storitev v bivalnem okolju je trenutno izvedljivo zgolj preko tolmača znakovnega jezika ali usposobljenih strokovnih delavcev za delo z gluхими osebami.

Ključne besede: gluhi in naglušni, integracija, izobraževanje gluhih, znakovni jezik, komunikacija

UVOD.....	4
ZNAČILNOSTI GLUHIH IN NAGLUŠNIH.....	5
INTEGRACIJA.....	6
INTEGRACIJA GLUHIH OTROK.....	6
ALI JE INTEGRACIJA PRIMERNA ZA VSE GLUHE OTROKE?.....	7
VKLJUČEVANJE OTROK Z OKVARO SLUHA V VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE PROGRAME.....	8
PRILAGAJANJE KOMUNIKACIJE.....	8
PRILAGODITVE PRI POSREDOVANJU ZNANJA.....	9
PISMENOST GLUHIH OTROK.....	9
ZNAČILNOSTI OBDOBJA MLADOSTNIŠTVA.....	9
IZOBRAZBENA STRUKTURA.....	11
ALI SO GLUHI OTROCI RES »SOCIALNO NEZRELI«?.....	11
RAZUMEVANJE SLIŠEČEGA SVETA S STRANI GLUHE ODRASLE OSEBE.....	11
ZAZNAVANJE V SVETU INFORMACIJ.....	13
GLUHI KOT SKUPNOST IN KULTURA	13
DRUŠTVA GLUHIH IN NAGLUŠNIH.....	13
JEZIK IN SPORAZUMEVANJE (NEVERBALNA KOMUNIKACIJA).....	14
GLUHI V SLOVENIJI IN NJIHOVE PRAVICE.....	15
SPECIFIČNI PROBLEMI OSTARELIH GLUHIH.....	16
ZAKLJUČEK.....	17
LITRATURA IN VIRI.....	18

UVOD

Slišiši si težko predstavljamo in razumemo, kako je, če si gluh. Podobno si tisti, ki dobro vidimo, težko predstavljamo, kako slepi »vidijo« svet okoli sebe. Težko si predstavljamo življenje brez sluha in bolj ali manj razumljivega govora. Navadno mislimo, da je gluhoti izguba nečesa, kar ima zelo veliko vrednost in pogosto pomilujemo ljudi, ki ne slišijo.

Vendar imam vtis, da mnogi gluhi ljudje svoje gluhoti ne občutijo kot neko veliko osebno izgubo ali pomanjkljivost. Menim, da tudi večina gluhih otrok nima občutka, da so prikrajšani za nekaj pomembnega, dokler se ne začnejo primerjati s slišičimi vrstniki in začnejo sprejemati mnenje slišičega okolja.

Gluha oseba s trajno gluhoti, je deležna specifične obravnave predvsem z vidika socialno – psiholoških posledic gluhoti. Večino časa so bile gluhe osebe v svojem osebostnem razvoju obravnavane ekvivalentno s slišičimi in na ta način zanemarjene. Vendar se je odnos slišičih skozi leta spreminjal. Spremembe v znanstvenem krogu pa so povzročile direktne posledice tudi na praktičnem nivoju: na področju vzgoje in izobraževanja, socializacije gluhih oseb. Skupni imenovalac na vseh področjih pa je humanejši pristop v osebostnem razvoju in približevanje gluhih oseb slišičemu socialnemu okolju na najbolj neboleč način.

Z gluhoti prizadeta populacija je heterogena v odnosu na stopnjo gluhoti. Obstajajo vrste klasifikacij (pedagoške, socialne, medicinske), ki prinašajo zmedo v prakso in vsestransko otežujejo pristop k problematiki gluhoti. Široka paleta klasifikacij najbolj škoduje gluhi osebi. Skrajne posledice so najhujše oblike mentalne in socialne izolacije gluhih, kar povzroča nenehen občutek ogroženosti, dominacija in diskriminacije.

Eden od najpomembnejših vidikov je nenehno pozitivno informiranje javnosti o problemih gluhih in osveščanje širše javnosti. Prav tako je pomembno spoznanje, da so gluhe osebe, ki nimajo drugih stranskih okvar, sposobne doseči določen nivo osebostnega razvoja, ki jim omogoča enakopravno vključevanje v širše socialno slišiče okolje, s čimer naj bi s svojim lastnim delom zagotavljale sebi in svoji družini kvalitetno življenje.

ZNAČILNOSTI GLUHIH IN NAGLUŠNIH

- »Gluhota je nevidna motnja, ki je ljudje ne opazijo, dokler ne pridejo v kontakt s tem človekom« (Kuhar, 2001: 26)

Glede na mednarodno klasifikacijo okvar, prizadetosti in oviranosti, ki jo je pripravila Svetovna zdravstvena organizacija, je gluha oseba tista, ki je izgubila sluh na frekvencah 500, 1000 in 2000 Hz, povprečno na nivoju 91 dB ali več. Okvare so biološke, fiziološke in nepovratne. Klasifikacija govori o prizadetosti, ki jo posameznik doživlja zaradi okvare. Za gluhe osebe se štejejo tudi tiste osebe, ki za sporazumevanje uporabljajo znakovni jezik (Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, 2012)

Gluhost in naglušnost je nevidna invalidnost, ki ni samo telesna poškodba, ampak vključuje tudi psihično pomanjkanje slušnega doživljanja, kar ima številne posledice (somske, psihične, socialne, komunikacijske). Vse te negativne posledice na mentalnem in socialnem področju doživljanja so izražene na njihovi individualni oviranosti (Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, 2012).

INTEGRACIJA

Beseda integracija izhaja iz latinskega pridevnika »integer« (nedotaknjen, cel) (Schmid, 2001).

Opara (2005) navaja, da integracija pomeni vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redno okolje, zagotavljanje ustreznih pogojev in načinov dela z njimi ter odnose medsebojnega sprejetja in spoštovanja. Integracija otrok s posebnimi potrebami je sestavni, oziroma integralni del preobrazbe predšolske vzgoje. Učinkovita integracija v vrtcu pripomore k učinkoviti integraciji teh otrok v osnovni šoli.

Ideja integracije je nastala pred približno štiridesetimi leti kot rezultat novih spoznanj in vrednot. Velik zagon je dobila leta 1975 z Deklaracijo OZN o pravicah prizadetih in prerasla v pravo gibanje. Po svetu so se številčno vrstile razne konference ter posveti o integraciji. Vse so bile usmerjene v to, da prizadetih ni več mogoče izključevati in nameščati v odmaknjena okolja, temveč jih je treba enakovredno vključevati v družbo in okolje (Opara, 2005).

Resman je integracijo opredelil kot organizacijski ukrep, ki zahteva, da učenci sprejmejo šolski red in kulturo, ki vlada v šoli, inkuzijo pa kot nadgradnjo integracije. Integracija zahteva kulturno prilagajanje. Od otroka zahteva, da se pri vstopu v vrtec ali šolo prilagodi določenemu redu, namesto da si se red in program prilagajala otroku (Resman, 2003). #S pojmom integracija ne mislimo samo na fizično ter prostorsko integracijo. Ta je le prva oblika vključevanja otrok s posebnimi potrebami v običajne šolske razmere. Predstavlja povezavo za druge oblike integracije, med katerimi se zdita za otroke z duševnimi, telesnimi, emocionalnimi posebnostmi še posebno pomembni **socialna in psihološka integracija**.« (Resman, 2003:69)

Razlikujemo različne oblike, ravni in stopnje integracije. Socialna integracija je tisti ključni dejavnik, ki omogoča razvoj uspešne in optimalne vključenosti gluhih ljudi (tudi drugih drugačno prizadetih) v socialno okolje.

INTEGRACIJA GLUHIH OTROK

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, ki je bil v Sloveniji sprejet leta 2000, omogoča gluhih in naglušnim otrokom enakovredno vključevanje v rede vrtce in šole. Pravica, da otrok živi in se izobražuje s svojimi vrstniki izhaja iz salamanške deklaracije iz leta 1994, katere podpisnica je tudi Slovenija.

Začetki organiziranega vključevanja gluhih in naglušnih otrok iz ZGN Ljubljana segajo v šolsko leto 1970/71 z integracijo razredne skupine v bližnjo osnovno šolo, kasneje pa posameznih nadarjenih gluhih in naglušnih otrok v šolo v domačem kraju. Integracija nekaj nadarjenih mladostnikov je bila izpeljana v redne srednje šole celo pred letom 1970 in je potekala na spodbudo posameznik učiteljev in staršev (Opara, 2003).

ALI JE INTEGRACIJA PRIMERNA ZA VSE GLUHE OTROKE?

Tudi integracija je odvisna od posameznika (otroci so se zelo različni; za enega je nekaj lahko uspeh, za drugega pa katastrofa). Integrirati »porcelanastega otoka«, ki še ni pripravljen za integracijo, bi bil kriminal. Zato moramo biti pri integraciji zelo previdni. zavedati se moramo individualnih potreb posameznika (Kuhar, 2001).

Uspešnost integracije gluhega otroka je odvisna od (Fuma, 2006):

- Katero stopnjo in vrsto izgube sluha ima
- Kakšne so otrokove zmožnosti, da uporabi ostanke sluha
- Kakšen je otrokov psihofizični status
- Kako je organizirana strokovna pomoč, ali ima šola usposobljene strokovnjake za gluhe
- Kakšne so otrokove intelektualne spretnosti, sposobnosti
- Koliko podpore dajejo otroku starši
- Kateri je otrokov najljubši način komuniciranja in če se le ta uporablja v integriranem okolju
- Ali je v integriranem okolju zaposlena vsaj ena oseba z izgubo sluha, ki bi bila lahko bila otroku za zgled
- Kako ustrezen je individualni program za gluhega otroka (poskrbeti mora za otrokove komunikacijske, jezikovne, socialne in druge potrebe, ki vključujejo možnost za igro in komunikacijo z vrstniki

Kljub vsem prednostim pa Košir opozarja, da bi enodimenzionalna integracija gluhih pomenila neenakopravni položaj slišječim. Trdi, da gluhi otroci zaradi izgube sluha preprosto ne sodijo v verbalni pouk. »Integracija ni magično zdravilo za gluhoto, ampak lahko vodi celo v življenjsko tragedijo gluhe osebe. Enostranska integracija je zanje tako zadovoljujoča kot enostranska ljubezen. Takšna integracija je preprosto asimilacija oziroma izolacija od ostalih gluhih.« (Košir, 1991: 21)

VKLJUČEVANJE OTROK Z OKVARO SLUHA V VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE PROGRAME

Inkluzivna vzgoja in izobraževanje zagotavlja otrokom pravico do ustreznega in učinkovitega izobraževanja v vzgojno-izobraževalnih ustanovah v čim manj izključujočem okolju. Pravica do inkluzivne vzgoje in izobraževanja omogoča, da se uspešno učijo skupaj, kar terja upoštevanje razlik med njimi. Implementacija inkluzije je povsod po svetu zahteven in dolgotrajen izobraževalni proces s številnimi konflikti na vseh ravneh šolskega sistema. Inkluzija oziroma vključevanje spodbuja spreminjanje šole in širšega okolja tako, da so upoštevane potrebe vseh otrok in da se ceni drugačnost pri vseh otrocih. (Varžič, 2010)

Osebe s posebnimi potrebami se lahko optimalno vključujejo v vzgojno-izobraževalni program in socialno okolje, če odstranimo vire, ki so za uspešno vključevanje v šolsko in širše socialno okolje za različne skupine oseb s posebnimi potrebami različne. Odkrijemo jih lahko na podlagi dobre diagnostične ocene otrokovih posebnih vzgojno-izobraževalnih potreb.

PRILAGAJANJE KOMUNIKACIJE

Specialno pedagoška dejavnost - komunikacija je v prilagojenem predmetniku za gluhe in naglušne učence opredeljen kot del specialno pedagoške vzgoje, izobraževanja in usposabljanja.

KOMUNIKACIJA je temeljnega pomena za gluhe in naglušne učence, ki imajo zaradi izgube sluha različno razvite kognitivne, konativne, intelektualne, motorične, socialne, emocionalne sposobnosti in oteženo sprejemanje in sporočanje, zato je komunikacija tisti **PODPORNI PREDMET**, ki omogoča gluhemu in naglušnemu učencu aktivno sodelovanje – komunikacijo v učno vzgojnem procesu in v socialnem okolju.

Osebnostni in socialni razvoj gluhih in naglušnih učencev poteka po enakih zakonitostih kot pri slišočih, stopnje razvoja so enake, učenci pa jih zaradi manj uspešne zgodnje komunikacije v družini in domačem okolju dosežejo s precejšnjim časovnim zamikom. Izguba sluha vpliva na razvoj zaznavanja, motorike, koordinacije, organizacije in orientacije, pomnenja, oblikovanja pojmov, mišljenja ter razvoj vseh štirih sporazumevalnih dejavnosti: poslušanje in branje ter govor in pisanje, zato prihaja do zaostanka v razvoju gluhega oz. naglušnega učenca na vzgojno-izobraževalnem in socialnem področju. Pomanjkljiva komunikacija pogosto povzroča motnje pozornosti in koncentracije ter spremenjene čustvene in vedenjske odzivnosti. In tako gluhemu, naglušnemu učencu otežuje razumevanje sebe in sveta kljub normalno razvitim intelektualnim sposobnostim (Jakopič, 2012).

Gluhi in naglušni učenci se razlikujejo med seboj po vrsti in stopnji izgube sluha, času izgube sluha, začetku usposabljanja in različnih metodah pridobivanja sporazumevalnih dejavnosti (slušna in govorna rehabilitacija; učenje slovenskega znakovnega jezika). Na področju verbalne komunikacije gluhi napredujejo počasneje, drugače in vedno nekoliko zaostajajo v primerjavi s slišočimi. Zato so velike razlike v načinih in nivojih komunikacije kot tudi razlike v doseženih stopnjah razvoja na kognitivnem in konativnem področju. Cilji, vsebine in dejavnosti komunikacija bodo gluhim in naglušnim učencem omogočali učenje in urjenje tiste komunikacijske poti, ki je glede na njihove sposobnosti in spretnosti zanje najbolj ustrezna (poslušanje, glasovni govor, odgledovanje, branje, pisanje, prstna abeceda, mimika, pantomima, neverbalna komunikacija, slovenski znakovni jezik..) in tako vzpodbujali, razvijali, učili in urili otrokove kognitivne, konativne, telesno gibalne ter socialne

spretnosti, ki jih bodo znali uporabiti v različnih življenjskih situacijah in s tem blažili posledice izgube sluha (Opara, 2005).

Zaradi razlik med gluhi in naglušni učenci v načinih in nivoju komunikacije, razvojnih sposobnosti, drugih sposobnosti in spretnosti je potreben predmet komunikacija, ki zajema področji:

- govor
- slovenski znakovni jezik.

Z izbranimi cilji, vsebinami, dejavnostmi in metodami dela ob upoštevanju specialno didaktičnih principov, program predmeta komunikacija prispeva k celostnemu razvoju učenca ter mu tako omogoča uspešno vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces in socialno okolje. Prav to narekuje izvajanje vsebin predmeta v konkretnih in kadar to ni mogoče, v simuliranih življenjskih situacijah. Uresničevanje ciljev predmeta pa učitelji načrtujejo individualizirano za vsakega učenca posebej in niso časovno opredeljeni, ampak so vezani le na individualno (Resman, 2003).

PRILAGODITVE PRI POSREDOVANJU ZNANJA

Govorjena sporočila so prisotna ves čas bivanja otroka v vzgojno-izobraževalnem procesu. Večina teh je namenjena celi skupini otrok, način govora pa učitelj avtomatično prilagaja večinskemu okolju.

Otroci brez težav pri poslušanju so sposobni usmeriti svojo slušno pozornost na pomembno govorno sporočilo v trenutku, ko zaznajo spremembo v glasu govorca, prepoznajo pomembno besedo ipd. tudi kadar ne slišijo celotne informacije, sprejmejo zadosten del sporočila, da lahko ocenijo njegovo pomembnost.

»Otroci z okvaro sluha tega mnogokrat niso sposobni. Razumevanje govornih sporočil jim olajšamo tako, da se z načinom govora (počasnejši govor, jasna izgovarjava, krajši stavki,...) prilagodimo njihovi sposobnosti poslušanja. Nove, manj znane besede nadomestimo z znanimi in pojem opišemo. Pogosto pa uporabimo neverbalne pripomočke; predmete, slike, napis,...« (Varžič, 2010:113).

PISMENOST GLUHIH OTROK

Gluhi otroci imajo težave tako v razvoju govora kot v razvoju spretnosti branja in pisanja. Ker se večina gluhih otrok rodi slišječim staršem, ki ne znajo kretati ali v tem niso fluentni, ti otroci v kritičnem obdobju za razvoj jezika nimajo polnega dostopa do jezika. Izsledki raziskav (Marschark, 2001) kažejo, da izpostavljenost zgolj govornemu jeziku gluhih otrok ne opremi z lingvističnimi orodji, potrebnimi za akademski uspeh in razvoj ter uporabo socialnih spretnosti. Npr. gluhi otroci slišječih staršev imajo v znakovnem in govornem jeziku skupno manjši besednjak kot gluhi otroci gluhih staršev ali slišječih otroci slišječih staršev. Prav tako gluhi za razliko od slišječih otrok uporabljajo bolj konkretne samostalnice in pogosto uporabljane besede

ZNAČILNOSTI OBDOBJA MLADOSTNIŠTVA

Psihosocialni razvoj v obdobju mladostništva je ključen za formiranje identitete in mladostnikovo načrtovanje prihodnosti. Gluhi mladostniki imajo zaradi slušne prizadetosti drugačen psihosocialni razvoj, ki ima lahko v sodobnih družbah tveganja za posledico mladostnikovo socialno ranljivost, stigmatizacijo in socialno izključenost. Gluhi mladostniki lahko zaradi svojega hendikepa znižajo

aspiracije za prihodnost. Stigmatizacija vpliva na njihovo samospoštovanje, komunikacijo ter vrednostne in življenjske orientacije.

Seveda pa je gluhim ljudem je pomembno, da so sprejeti med svoje vrstnike. Posameznik se od slišočih na zunaj prav nič ne razlikuje, njegovo manjšo komunikacijsko spretnost pa lahko vrstniki narobe razumejo. Zato je vrstnike treba seznaniti z okvaro ter jih vzgajati v primerni in strpni komunikaciji. Vsa naša posredovanja prilagajamo starosti in zmožnostim njihovega razumevanja.

IZOBRAZBENA STRUKTURA

Za populacijo gluhih je značilna slaba izobrazbena struktura. Gluhi člani društev so v povprečju slabše izobraženi kot celotna populacija v RS. Največ gluhih ima poklicno šolo (55%), če se doda še gluhe, ki nimajo izobrazbe ali imajo dokončano največ osnovno šolo, znaša delež takšnih ljudi kar 89%. Gluhi med vsemi vrstami invalidov dosegajo najnižjo stopnjo izobraženosti. V procesu izobraževanja dosegajo slabše rezultate pri branju, pisanju in stopnjo izobraženosti. Ker je pridobivanje znanj na kateri koli stopnji izobraževanja pogojeno z verbalnimi veščinami, je neznanje verbalnega jezika usoden komunikacijski primanjkljaj, ki se na vsakem koraku v vsakdanjem življenju odraža predvsem v komunikaciji s sliščečo populacijo (Hernja, 2010).

ALI SO GLUHI OTROCI RES »SOCIALNO NEZRELI«?

Zdi se, da so ti otroci res nekoliko bolj nezreli kot sliščeči vrstniki. To pomeni, da so bolj odvisni, neodgovorni, da so njihove dejavnosti bolj kratkotrajne, da slabše predvidevajo posledice svojih dejanj itd.

Zakaj? –pomanjkanje zgodnje komunikacije v družini prikrajša gluhe otroke za številne izkušnje in možnosti učenja, ki so sliščim otrokom samoumevne. Razumevanje različnih situacij je pri gluhih otrocih slabše, zato počasneje pridobivajo izkušnje in se nanje pogosteje neustrezno odzivajo.

»Nekateri avtorji povezujejo socialno nezrelost tudi s pretirano zaščitniškim odnosom staršev in internatskim načinom šolanja, kar oboje podpira nezrelost. Vendar lahko socialno nezrelost preprečimo tako, da zagotovimo čim bolj zgodnjo in kvalitetno komunikacijo s starši in okolico, da ga učimo odgovornosti, neodvisnosti in samostojnosti, da ga ne ščitimo pretirano, saj bi s tem zavirali njegov normalen razvoj.« (Kuhar, 1993:31)

RAZUMEVANJE SLIŠEČEGA SVETA S STRANI GLUHE ODRASLE OSEBE

- *»Brez človeških čustev nikoli ni bilo, ni in ne bo človeškega iskanja resnice« (Lenin).*

Čustva ali emocije so duševni procesi in stanja, ki izražajo človekov vrednostni odnos do zunanjega sveta ali do samega sebe. So kompleksen proces, ki vključuje spoznavne ocene situacije, fiziološke in obrazne reakcije.

Po raziskavi v državi New York (Levec in drugi, 1981) kar 27% gluhih verjame, da jih sliščeči ne marajo. Pogosto se jim zdi, da so obravnavani kot »kos pohištva« (Levec, 1990). Gluhi menijo, da jih sliščeči ne razumejo. Do njih se pogosto obnašajo zaščitniško, ker se jim smilijo. V komunikaciji so nepotrpežljivi in ne razumejo, da gluhi težje razumevajo govorjenje. Ob prisotnosti gluhe osebe sliščeči pogosto šepetajo o svojih osebnih zadevah. Gluhe smatrajo za manj vredne, ker govora ne slišijo in ne razumejo. Mnogi jih izzivajo, se iz njih norčujejo in izkoriščajo.

Ta stališča temeljijo na osebnih izkušnjah gluhih, vendar so nekateri avtorji mnenja, da so mnogo bolj negativna kot resnična stališča sliščih ljudi.

ZAZNAVANJE V SVETU INFORMACIJ

Dolgoletni predsednik Svetovne federacije gluhih, Dragoljub Vukovič, pravi, da je eden izmed problemov gluhotе slaba informiranost. »Zaradi doživljenjske ovire pri govorno – socialni komunikaciji je gluhotа med najtežjimi invalidnostmi. Pri slušno prizadetih se kaže v trajni izoliranosti v sliščem okolju« (Hernja, 2010: 78). Javni mediji (radio in televizija) niso v enaki meri dostopni populaciji senzornih invalidov kot slišči populaciji. Gluhi so po slušni poti prikrajšani za sprejemanje informacij. Ker televizije in radija ne slišijo, ne dobivajo enakega števila informacij iz okolja kot slišči. To pomeni, da so ovirani pri zadovoljevanju svojih vitalnih komunikacijskih potreb in interesov. Slišči ljudje lahko po televiziji in radiju spremljamo mnogo informativnih, izobraževalnih, razvedrilnih in drugih oddaj. Gluhi in naglušni informacij po tej poti ne morejo dobiti, ker povedanega ne slišijo. Zato se morajo posluževati drugih oblik pridobivanja informacij, ki jim pomagajo nadomestiti komunikacijsko oviranost. Gluhi so marginalizirana skupina občinstva javnih množičnih medijev. Gluhi preko javnih medijev ne dobijo dovolj informacij, ki se nanašajo na njihovo problematiko, na njihove dosežke, na dogajanja na različnih področjih – kulturnem, športnem, na zakonodajnem, itd. (Hernja, 2010).

GLUHI KOT SKUPNOST IN KULTURA

Vsak človek ima potrebo po pripadnosti. Gluhi ljudje pri tem niso izjema. Radi se družijo med seboj, prijateljujejo in se srečujejo tako zasebno kot v društvih, na kulturnih, športnih in zabavnih prireditvah. Tu zlahka in sproščeno komunicirajo v svojem jeziku s kretnjami. Na ta način se počutijo kot del skupnosti, ne da bi živeli skupaj. Tako tudi nastaja kultura gluhih, ki obsega znanja, umetnost, običaje in navade, ki jih gojijo člani skupnosti oziroma društva.

Kultura je tisto, kar jih združuje. Vendar ta skupnost ali ta svet gluhih ni zaprt. Vsi smo člani različnih skupnosti (poklicnih, sosedskih, športnih,...). Članstvo v taki skupnosti nas ne izolira od drugih. Tako tudi povezanost gluhih v skupnost ne ovira njihovega vključevanja med slišče v službi, športu ali drugih dejavnosti.

Groza me je, kadar srečam odraslega gluhega človeka, ki ne pripada niti slišči niti gluhi skupnosti. Kljub temu, da je npr. končal redno srednjo šolo in ima zaposlitev med sliščimi delavci, je osamljen. Tragedija je, da se počuti kot »slišječ«, ni pa sprejet med slišče, ker njegov govor in jezik nista dovolj dobra. Ne pripada pa tudi skupnosti gluhih, ker ne pozna znakovnega jezika. Tako ostaja med obema svetovoma, osamljen in nikogaršnji.

»V Severni Ameriki in Evropi mnogo strokovnjakov zagovarja, da je za gluhe najprimernejše bilingvalni in bikulturalni pristop to je vzgoja in izobraževanje gluhih otrok v obeh jezikih in kulturah (sliščih in gluhih).« (Kuhar, 1993: 10).

DRUŠTVA GLUHIH IN NAGLUŠNIH

Društvo gluhih in naglušnih je invalidska, neprofitna in nevladna organizacija gluhih in naglušnih ljudi. Društvo opravlja pomembno vlogo dvigovanju splošne zavesti o zagotavljanju posebnih potreb v družbi. Opozarjajo na svoje potrebe in pravice in s tem skušajo pritegniti tudi druge institucije ter širšo slovensko javnost, da bi jih razumeli in upoštevali v vsakdanjem življenju. S svojim delovanjem gradijo

edinstveni most komunikacije in razumevanja med vsemi, ki lahko in znajo prisluhniti, ne glede na to, ali slišijo ali ne. Za vsakodnevno življenje potrebujejo gluhi in naglušni posebne socialne programe, ki izvirajo iz njihovih potreb in so vključeni v družbo. Izvajajo pomembne programe kot so:

- usposabljanje za aktivno življenje in delo,
- psihosocialna pomoč ostarelim in bolnim gluhim in naglušnim,
- tehnični pripomočki,
- tolmačenje in spremljanje,
- prostočasne aktivnosti: informativna dejavnost, rekreacija in šport, kulturna dejavnost.

Cilj društva je doseči socialno integracijo gluhih in naglušnih oseb s slišičo družbo, hkrati pa tudi negovati in ohranjati specifično kulturo gluhih.

JEZIK IN SPORAZUMEVANJE (NEVERBALNA KOMUNIKACIJA)

»Predstavljamo si najprej, da je razvoj človeštva potekal drugače, kot je. Predstavljamo si, da je pračlovek v svetu, polnem relevantnih vizualnih in manj relevantnih avditivnih vtisov postopno izgubljal sposobnost razlikovanja glasov in končno tudi sprejemanja slušnih signalov, zato pa je razvil vse svoje sposobnosti za razlikovanje vizualnih konfiguracij. Svoj komunikacijski sistem, ki bi ga potreboval za koordinacijo dejavnosti in s tem za preživetje, bi slonel na razvitejšo čutilo. S svojo mimiko, svojimi prsti in rokami, z vsem svojim telesom bi razvil znakovni sistem, ki bi bil že zaradi svoje tridimenzionalnosti zmogljivejši od dvodimenzionalnega sistema akustičnih znakov. V takem svetu bi kajpak mi, slišiči, bili manjšina, ki bi si morala ustvariti pogoje za soudeležbo v komunikaciji.« (Murgel, 2006).

Znano je, da je obvladanje glasov govora pri gluhem ena najzahtevnejših nalog v njihovem življenju. Precejšnjemu številu gluhih in naglušnih se to posreči in jim govorna komunikacija skoraj popolnoma nadomesti kretnjo tako pri sporazumevanju s slišičimi kakor tudi pri komunikaciji z gluhihimi.

Prve študije o nejezikovnem sporazumevanju so bile narejene leta 1960, v javnosti pa so prodrle šele leta 1970, ko je Julius Fast izdal knjigo o govoricu telesa. Pa vendar še danes mnogi ne vedo kaj dosti o govoricu telesa, kaj šele, da bi ji pripisovali življenjski pomen.

Nemara je vplivnejše delo pred dvajsetim stoletjem, delo Charlesa Darwina. Izražanje čustev pri človeku in živalih, objavljeno leta 1872. To delo je sprožilo plaz sodobnih preučevanj izražanja z mimiko obraza in govoricu telesa in raziskovalci po vsem svetu so podprli mnoge Darwinove zamisli in opažanja.

Komuniciranje lahko opredelimo kot prenos sprejetih simbolov med ljudmi. Ko komunicirajo, ljudje med seboj prenašajo sporočila s pomočjo različnih simbolov (besed, kretenj, slik, itd.).

Nebesedno (neverbalno) komuniciranje ima pri sporazumevanju z ljudmi zelo velik pomen. Nebesedno posredujemo ljudem sporočila na različne načine: z obleko, telesno držo, načinom hoje itd.

Povprečen človek uporablja in razume samo nekaj tisoč besed, govornica telesa pa vsebuje kar okrog 700.000 izrazov. (Mihaljčič, 2000)

Gluhi imajo v svojem znakovnem jeziku približno 2.000 znakov, nekaj jih je zajetih v slovarju znakovnega jezika, izdanega na CD-romu.

Znakovna govorica oziroma znakovni jezik ustrezno nadomesti verbalno govorico.

GLUHI V SLOVENIJI IN NJIHOVE PRAVICE

Po podatkih ZDGNS (Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije) je v Republiki Sloveniji približno 5870 gluhih oseb, med njimi je približno 2500 gluhih, ki v tekoče uporabljajo znakovni jezik. V Sloveniji je povprečna okvara sluha v predšolskem obdobju 0,9 otrok na 1000 živorojenih otrok. V Sloveniji se glede na število rojstev na leto rodi okoli 15 gluhih novorojenčkov (Jakopič, 2012).

Gluhim v Sloveniji je priznana le 70% telesna okvara, kar jih uvršča med invalide tretje kategorije, zaradi česar jim ne pripada niti minimalna invalidnina (Opara, 2005).

Podrobnejši prikaz gluhih in naglušnih oseb po občinah, kjer je sedež posameznega društva, kaže naslednja razpredelnica:

Tabela 1: Število gluhih in naglušnih po posameznih občinah za leto 2013

Občina	Število gluhih oseb	Število naglušnih oseb	skupaj
Ljubljana	710	139	849
Kranj	279	370	649
Murska Sobota	89	227	316
Celje	123	458	581
Dravograd	180	334	514
Krško	97	329	426
Maribor	103	419	522
Koper	170	310	480
Nova Gorica	203	445	648
Velenje	77	123	200
Novo mesto	470	215	685
SKUPAJ	2401	3369	5870

Vir: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije

Gluhi v Sloveniji so šele pred kratkim sprejeli zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika, ki ga je državni zbor sprejel 25. Oktobra 2002, dobili priznan slovenski znakovni jezik, s tem pa tudi priznana pravico do tolmača.

S tolmači je tesno povezan tudi položaj gluhih predšolskih in šolskih otrok v Sloveniji. Kljub temu, da imajo slovenski gluhi in naglušni šolarji možnost izobraževanja v specializiranih zavodih ali v običajnih šolah skozi proces inkluzije, imajo veliko težav pri pridobivanju izobrazbe. V nasprotju z nekaterimi drugimi državami, jim namreč Slovenija doslej ni zagotavljala tolmačev ali zapisnikarja in zato je ena njihovih glavnih težav opismenjevanje in neprilagojen šolski sistem. Temu primerna pa je tudi nižja izobrazbena raven gluhih. V Sloveniji je med invalidi delež gluhih z visokošolsko izobrazbo najnižji.

Pri uresničevanju pravice do informiranja, pravice do izmenjave informacij, znanj in mnenj so za gluhe zelo pomembni množični mediji in posebna tehnologija. Med pomembnejšimi mediji je zagotovo televizija, ki jim lahko ponudi bolj celovite informacije, s katerimi se dviguje tudi njihova izobrazbena raven.

SPECIFIČNI PROBLEMI OSTARELIH GLUHIH

Dejstvo, da se slovenska družba stara, postaja vse bolj »siva« in se starajo tudi invalidi kot sestavni del te družbe. Zato invalide prizadenejo vsa dogajanja v družbeni strukturi, problemi in vprašanja s katerimi se sooča, izzivi in rešitve. Tudi zanje je pomembno, kako država in družba obvladujeta fenomen, ki spreminja podobo naše družbe. Pri tem ne gre le za vprašanja pokojninskega sistema, še zlasti financiranja, kot je bilo videti v zadnjem obdobju, gre za mnogo več, gre za mesto in vlogo starejših ljudi v družbi.

Dan danes malokrat najdemo kakšno besedo o problemih ostarelih gluhih oseb. Problem je jasen. Izvajalci (strokovni delavci) socialno varstvenih storitev niso usposobljeni za komuniciranje z gluhi osebami.

O institucionalni mreži skrbi za ostarele gluhe se v praksi ne more govoriti. Vseh 62 Centrov za socialno delo v Sloveniji namreč nima usposobljenih strokovnih delavcev za premagovanje komunikacijskih ovir za gluhe osebe. To vlogo prevzemajo družinski člani gluhih oseb, tolmači znakovnega jezika in sekretarji Društev gluhih in naglušnih. Praktično gluhe osebe niso deležne državne skrbi in so v neenakopravnem položaju do ostalih ostarelih državljanov (Berginc, 2005).

Institucionalno varstvo (domovi za ostarele) naj bi ostarelim osebam nadomestilo dom in lastno družino. Sprašujem se, ali je temu tako tudi v primeru gluhih ostarelih, ki se nenadoma znajdejo v drugem socialnem okolju, kjer je onemogočeno vzpostavljanje najbolj osnovnih socialnih kontaktov.

Ostareli gluhi se znajdejo v bivalnem okolju, ki funkcionalno ni prirojeno za potrebe gluhih, okolje, ki nima na razpolago pisalnih telefonov za gluhe – faksov, prilagojenih TV sprejemnikov z dekoderji za podnapise ter ostalih tehničnih pripomočkov za premagovanje komunikacijskih ovir (Hernja, 2010).

ZAKLJUČEK

Ugotovila sem, da je pri gluhih otrocih potreben dodaten napor in prizadevanje za osebni razvoj. Saj izguba sluha v največji meri vpliva na razvoj jezika, socialni in osebni razvoj. Menim, da je pomembno poudariti, da drugačnosti v razvoju gluhega niso pogojene s posledicami gluhoste ali slabšimi sposobnostmi, nezmožnostmi. Ker pa je razvoj jezika in komunikacije pogosto slabši, ne razumevajo dovolj zakonitosti sveta, hkrati pa jim primanjkuje veliko informacij in razlag, njihovi socialni stiki so omejeni in možnosti frustracij je večja, kar vpliva na njihov razvoj in napredek. Hoteli ali ne, so tako izolirane gluhe osebe porinjene v še večji svet tišine.

LITRATURA IN VIRI

Pisni viri

- Fuma, K. (2006). Ne svet gluhih, en svet za vse. *Sodobna pedagogika*. Let. 57, št. 123 (400 – 413)
- Hernja, N. (2010): *Priročnik za delo z gluhi in naglušnimi otroki*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
- Jakopič, B. (2012). *Gluhi in govor*. Ljubljana:ZGNL
- Košir, S. (1991): *Značilnosti razvrščenih mladostnikov z motnjami sluha v Sloveniji od leta 1996 do 1990*. Pedagoška akademija Ljubljana, Ljubljana
- Kuhar, D. (2001). *Integracija gluhih in naglušnih otrok*. V:T:Somrak (ured.), *Delo s predšolskim gluhi in naglušnim otrokom, interno gradivo*. Ljubljana:ZGNL.
- Levec in drugi (1981): *Slušno prizadeti učenec v našem razredu*. Ljubljana: ZUSGP
- Levec, A. (1990): *Vključevanje slušno prizadetih otrok in mladostnikov v polnočutno okolje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
- Levec, A. (1994): *Učenec z izgubo sluha v vašem razredu*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

- Marjanovič-Umek, L. (1990): Mišljenje in govor predšolskega otroka, Državna založba Slovenije. Ljubljana
- Opara, B. (2005). Vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami. Ljubljana: Centerkontura
- Opara, B. (2005). Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami: uresničevanje vzgojno – izobraževalnih programov s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo. Ljubljana: Centerkontura
- Opara, B. (2003). Otroci s posebnimi potrebami so del celotnega sistema vzgoje in izobraževanja. Integracija, inkuzija v vrtcu, osnovni in srednji šoli (posebna izdaja). Sodobna pedagogika, 54 (120), str. 36 – 62
- Podboršek, L. (1993): Govorica rok 2 – priročnik za učenje znakovnega jezika. Zavod za usposabljanje slušno in govorno prizadetih Ljubljana,. Ljubljana
- Resman, M. (2003). Integracija/inkluzija med zamislijo in uresničevanjem. Integracija, inkluzija v vrtcu, osnovni in srednji šoli (posebna izdaja). Sodobna pedagogika, 54 (120), str. 64 – 83

Elektronski viri

- Gluhota. Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, iz <http://www.zveza-gns.si/o-zvezi/gluhota>
- Izobraževanje gluhih v Sloveniji, iz http://www.dugs.si/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=46:izobrae
- Statistični urad Republike Slovenije, 2012. Vključenost otrok s posebnimi potrebami v vrtec, šolsko leto 20011/12, Slovenija, iz:

http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4578

- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur. List št. 54/00), iz
http://www.zujl.si/clanki/nova_solska%20konceptcija.doc
- Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (Ur. List RS, št. 96/2002), iz
http://www2.gov.si/zak/zak_vel.nsf/zakposop/2002-01-